

'DIT IS DEN TERMINUS'

EEN INTERVIEW MET DE MAAKSTER VAN RABOT

RABOT is een film over een toren en de mensen die er wonen. Maar ook over armoede, over vergankelijkheid en onverschilligheid, over springen en vliegen. AGORA ging op bezoek bij filmmaakster Christina Vandekerckhove, die drie jaar werkte aan dit portret over de sloop van een sociale woontoren in Gent.

AGORA: Wat het uitgangspunt van deze film zo sterk maakt, is de universaliteit van sociale woontorens: elke stad heeft wel zo'n wijk en het blijft fascinerend wat er achter de façades gebeurt. De film confronteert ons met een problematiek uit onze eigen achtertuin die we soms liever niet zien. Terwijl je regelmatig hoort dat zo'n sociale woonwijk bij het ontstaan echt een prestigeproject was, blijft het moeilijk om de vinger te leggen op waar het dan precies fout begint te gaan.

Christina Vandekerckhove: Het waren inderdaad vaak projecten die utopisch begonnen, ontworpen door bekende architecten, maar die achteraf niet zo goed aflopen. Dat was ook bij de Rabottorens het geval: mensen stonden in 1972 bijna in de wachtrij om er te komen wonen. Sommige van die originele bewoners zitten ook in de film en hebben de hele evolutie meegemaakt. Maar als filmmaker blijf ik het moeilijk vinden om te verklaren wat er dan precies mis is gegaan. De mensen spreken vaak over het wegvallen van sociale controle, het verdwijnen van de conciërges (aan het eind was er nog maar één voor de drie blokken), het gebrek aan onderhoud van de gebouwen, en het verdwijnen van het parlofoonstelsel waardoor iedereen zomaar de blokken binnen kon. En dat gebeurde ook echt veel: als ik me tijdens het filmen onveilig heb gevoeld, dan was het door mensen van buitenaf die in de blokken kwamen rondwalen, dealen, op het dak zitten... en er kwamen ook daklozen slapen in de gebouwen. Het was ook

een plek waar de sociale huisvestingsmaatschappij onderdak gaf aan mensen die bijvoorbeeld lang op straat hebben gewoond, uit de gevangenis komen, of psychiatrische problemen hebben. Dat kan ik alleen maar toejuichen, want iedereen verdient een dak boven zijn hoofd. Maar het samenleven van mensen die soms niet gewend zijn om op die manier te wonen, maakte het extra moeilijk. De bewoners vertellen ook over de beginperiode, dat er vooral mensen uit de arbeidersklasse woonden. "Toen had iedereen een job, kwamen we allemaal 's avonds thuis, iedereen zat samen op de trap met een thermos koffie, we kwamen bij elkaar op bezoek." Maar door de werkloosheid en de instroom van bewoners die geen Nederlands konden, werd het sociaal contact veel minder. Er ontstond ook een dynamiek waarbij mensen een verklaring zoeken voor de veranderingen, ze zochten een zondebok en dat was dan vaak die 'vreemdeling'. Ik denk dat al die ingrediënten samen ervoor zorgen dat het een erg moeilijke cocktail wordt.

Wat ik me als ontwerper dan blijf afvragen is ook in hoeverre de sociale problemen te maken hebben met de architectuur van het gebouw, met het ontwerp van de blokken.

Wat me wel opviel was dat de appartementen zelf heel licht zijn, ze hebben grote ramen en een hoog plafond. Ze waren ruimer dan de nieuwe appartementen die nu gebouwd worden. Overal was wel nog enkel glas en het gebouw was wel verouderd. Er was ook geen balkon. Op het gelijkvloers was wel een gemeenschappelijke

ruimte, maar die werd opengehouden door een groepje bewoners en niet iedereen voelde zich daar welkom. Er was ook iets mis met de plaatsing van de blokken, zeker blok 2 omdat het naar het noorden was gericht. Daarom was de indeling van het gebouw aangepast waardoor de liftkokers op een rare plaats zaten en er met tussenverdiepen was gewerkt. Om naar het achtste verdiep te gaan moest je dus de lift nemen naar verdiep 7 of 9 en dan nog een trap. Op den duur vond ik zelf wel de weg, maar mijn camera- en klankman moesten altijd vragen hoe ze ergens konden komen. Maar ik denk dat het meer te maken heeft met onderhoud: de liften waren vuil, er was op geschreven, het gebouw verloederde echt en dat werkte ook mentaal op de mensen. Ik heb bijvoorbeeld de brievenbussen in de inkomhal nog intact geweten, maar eens er één van de deurtjes afgebroken was, ontstond er een soort van lawine. Tegen dat ik gedaan had met filmen, was geen enkele brievenbus nog heel. Nadat de huisvestingsmaatschappij tien jaar geleden de beslissing had genomen om de blokken te slopen, is er niet veel meer gedaan aan de gebouwen en ik weet niet of dat een goeie keuze was. In zo'n periode kan er wel nog heel veel verloedering gebeuren.

Wat op verschillende manieren sterk naar voor komt in de film, is inderdaad hoe iets heel snel zijn waarde kan verliezen. De beelden van de sloopkraan die dat stoere beton vernielt en hoe de wapeningsstaven en het materiaal echt tot afval worden, het geluid van de wind die door de lege ruimte speelt, maar ook de scène met de opkoper die na het overlijden van een bewoner zijn inboedel komt ophalen.

Die scène vond ik heel belangrijk om te filmen, ook al was het juridisch niet eenvoudig. Ze toont echt de vergankelijkheid van de dingen. Ik kende Marc goed, die daar woonde, en ik wist dat hij heel veel waarde hechtte aan zijn appartement en zijn meubeltjes, maar ik wist ook dat die opkopers daar niets van waarde gingen vinden. Dus door die gebeurtenis te filmen wou ik de relativiteit weergeven van het leven, van het komen en gaan in de woonblokken.

Iedereen is zijn deur beginnen toedoen, en toen was het gedaan

Dat gevoel van waardeverlies zou ook kunnen slaan op de personages in de film. Wat de film zo laat binnenkomen bij mensen is dat hij hen een spiegel voorhoudt, de herkenning bij het zien van de bewoners en hoe ze hun best doen om iets van hun leven te maken. Je krijgt het gevoel dat het ook jou zou kunnen overkomen.

In de eerste recensie die ik kreeg, had inderdaad iemand geschreven "we zitten ernaar te kijken, maar voor je het weet zit je zelf in die situatie". En het klopt wel dat veel van de bewoners in die blokken gewoon heel veel pech hebben gehad, of weinig kansen hebben gekregen in het leven. En eens je daar moet gaan wonen, want het is vaak niet echt uit eigen keuze, heb je nog veel minder opties. Ik heb bij het maken van de film heel veel met mensen gesproken, en het viel wel op dat veel van de personages echt een moeilijke thuissituatie hadden of heel traumatiserende dingen hebben meegemaakt. Het is vaak ook een vicieuze cirkel, en dan stel ik me de vraag: hoe gaan we die spiraal eens kunnen doorbreken?

In de structuur van het verhaal zit ook een sterke spanning tussen het vrijheidsgevoel dat zo'n toren oproept met zijn utopische beloftes en weidse uitzicht, en de realiteit van gevangen zitten, wat één van de bewoners een 'volière' of vogelkooi noemt. Dat roep je

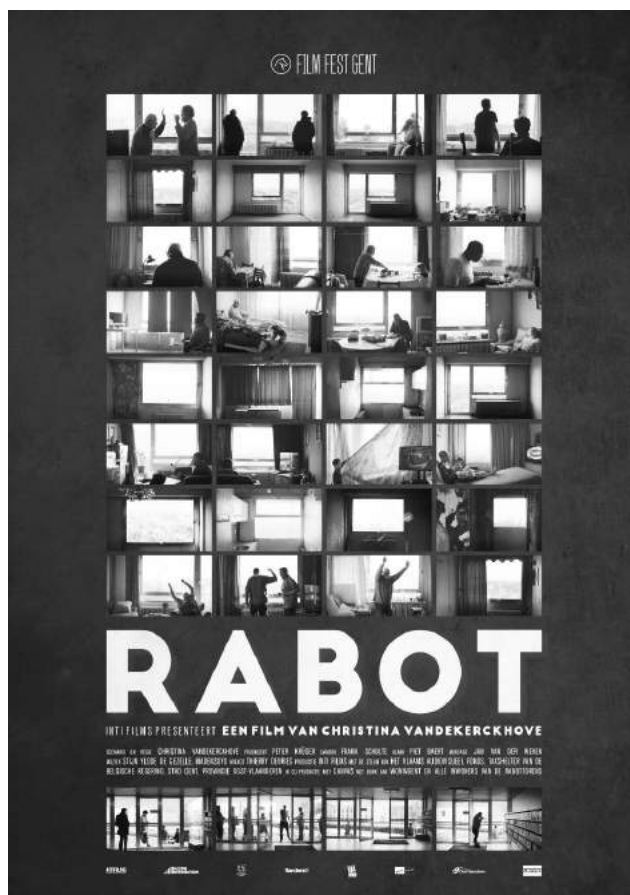
op in de film door te beginnen met het 'vallen' en te eindigen met de vlucht naar boven.

Het hoofdpersonage dat ik portretteer in de film, zijn echt de blokken zelf. Ik was ook gefascineerd door de vergankelijkheid ervan, het feit dat ze zouden verdwijnen. Daarom begint de film ook met het einde, met de sloop van het beton. Ik vertrek eigenlijk vanuit dat geraamte, die structuur van vakjes, waar mensen ingestopt worden en mensen weer weggaan. Vanuit die ruimtes vertel ik dan het verhaal van de bewoners. Ik wou dat onveranderlijke, dat stramme van dat blok ook vatten door geen camerabewegingen te gebruiken in de film. Daarom komen er maar twee bewegingen in de film: in het begin de sprong, omdat ik gehoord had dat de blokken ook bekendstonden als plekken om te springen. En aan het eind de vlucht naar boven die zegt 'het komt allemaal wel goed'.

Ik geloof dat schoonheid schoonheid genereert

Het repetitieve van zo'n appartementsblok is inderdaad heel fascinerend, en vooral hoe de verschillende bewoners dan toch vanuit hun diverse achtergrond die ruimtes aankleden en invullen. Zeker in architectuurfoto's wordt die persoonlijke invulling vaak net weggestript en zie je alleen maar designmeubels en steeds dezelfde lampen.

Dat stoort me soms in architectuurfoto's, terwijl het me echt interesseerde als maker, om de mensen ook te portretteren door middel van hun interieur. Iedereen leeft anders in hetzelfde appartement. En ook wat overbleef nadat de mensen weg waren, vertelde veel over hen: welk behang er nog hangt, de afdruk van de kadertjes die er hebben gehangen, de tapijten die er hebben gelegen. Ik denk dat dat beeld, van het blok dat helemaal gestript

Eén van de rabottorens.
Foto: Stijn Hosdez (Flickr)

was en waar je de gekleurde muren zag en de lampenkapjes, ook veel andere kunstenaars en fotografen heeft geïnspireerd.

Wanneer en waarom is eigenlijk beslist om de torens te slopen?

De sociale huisvestingsmaatschappij WoninGent heeft eerst de optie onderzocht om de torens te renoveren, de buitenschil aan te pakken en er dubbel glas in te steken. Maar toen bleek dat de renovatiekosten evenveel zouden zijn als het strippen van de blokken en het bouwen van nieuwe woningen. Wat men nog niet wist was dat de blokken ook vol asbest zaten, wat natuurlijk een enorme meerkost is geweest om te verwijderen. Maar men heeft toen dus gekozen om de blokken te slopen, ook al waren ze nog niet eens afbetaald. De stad is ze nu dus nog steeds aan het afbetalen, en ze zijn al afgebroken.

Als ge een volière hebt, en ge steekt teveel vogels in dezelfde volière, pikken ze mekander dood

En nu worden de blokken vervangen door een nieuw project. Komen daar enkel sociale woningen?

Ja dat klopt, er komen opnieuw appartementen, maar geen hoogbouw meer. Ik denk dat de appartementen nu ook een balkon zullen hebben, en er is ook meer gedeelde polyvalente ruimte voor de bewoners. Maar ik weet niet of het een goede keuze is om enkel sociale woningen te bouwen, ik denk niet dat de concentratie van mensen zo goed werkt. Ook op vlak van architectuur vind ik het nieuwe project een gemiste kans. Ik geloof in heel mooie architectuur voor sociale woningbouw omdat schoonheid dingen verzacht, ik geloof in esthetiek. Omdat die woningen goedkoop moeten zijn kiest men altijd voor grijs, voor lelijke liften, terwijl we voor onszelf wel mooie appartementen zouden bouwen. Waarom

werkt men niet met hout, met groen? Ik denk dat wanneer je mensen in een mooie omgeving laat wonen, de verloedering minder zou zijn. Ik geloof dat schoonheid schoonheid genereert.

Ik kan me inbeelden dat de film erg confronterend is om te zien, niet alleen voor de kijker maar vooral voor de personages zelf en voor de mensen die verantwoordelijk zijn voor de blokken. Hoe reageerde de huisvestingsmaatschappij WoninGent, en de sociale organisaties die in de torens werkten, op de film?

De eerste reactie van de sociale huisvestingsmaatschappij kwam van de mensen die echt in de torens werkten, en was heel positief: "laat u niet wijsmaken dat deze film niet goed zou zijn of niet waarheidsgetrouw, want dit is het echt". Maar toen enkele mensen op het bureau mijn teaser zagen waren ze in eerste instantie niet tevreden. Ook de burgemeester heeft zijn kat naar de première gestuurd. Die teaser bevat natuurlijk ook vrij harde beelden en daardoor ontstond veel weerstand. Maar een paar maanden geleden is heel WoninGent gaan kijken naar de film en kreeg ik veel berichten van de mensen die er werken, met de boodschap dat men dit verhaal zeker zou meenemen om te zien wat er beter kan. Ik wist natuurlijk wel bij het maken van deze film dat ik een paar mensen tegen hun schenen zou schoppen, maar het is wel positief dat de directie van WoninGent er uiteindelijk echt iets mee wil doen.

Ook de reacties van de personages zelf zijn heel positief. Ik kreeg in het begin vaak de reactie "er zijn hier al journalisten geweest, er is hier al gefilmd, maar het echte verhaal is nog nooit verteld, men toont alleen maar het positieve. Maar we willen dat de mensen weten hoe het echt is om hier te wonen." De positieve reacties achteraf bevestigen dat de film echt 'de stem van de blok' vertegenwoordigt, men heeft het gevoel dat die echt de waarheid toont.

Rabot is ook uit op DVD en speelt vanaf 6 september in filmzalen in Nederland

Griet Juwet (griet.juwet@vub.be) is onderzoeker bij Cosmopolis (Vrije Universiteit Brussel) en redactielid bij AGORA.